

Posudek diplomové práce Jakuba Dřímala *Otázky a otázkové věty v češtině*

Téma, které si diplomant zvolil, patří k těm lákavým, lingvisté se k němu opakovaně vracejí. Jakub Dřímál k němu přistoupil tvořivě, prostudoval relevantní odbornou literaturu a prozkoumal problematiku otázek z několika aspektů s důrazem na aspekty pragmatické.

Předložená diplomová práce je velmi dobře koncipována a zřetelně členěna. Text je rozdělen na část teoretickou a empirickou, doplněn prepisem analyzovaného materiálu a bibliografií.

Těžištěm práce je část teoretická (kapitoly 1. – 3.). Autor postupuje od obecnějších problémů k specifické otázce a otázkových vět v češtině. Hned na počátku si téma omezil na otázky vymezené svou funkcí, nikoli formou, proto se věnuje komunikačním funkcím obecněji, zejména klasické teorii řečových aktů a Greplově klasifikaci komunikačních funkcí. Práce s odbornou literaturou je pro něj nejen inspirací pro vlastní materiálový výzkum, ale především podnětem k přemýšlení, kritickému hodnocení přečteného a východiskem pro vlastní závěry: v tomto případě pro vlastní klasifikaci komunikačních funkcí (s. 19) a otázek zjišťovacích (s. 44). V této souvislosti je třeba ocenit, že se diplomant zamýšlí i nad obecnými otázkami klasifikace jazykových jevů a požadavky na ni jasně formuluje: „Klasifikace jevů přirozeného jazyka musí být zpravidla založena na prototypch, centrálních elementech bez nároku na ostré vymezení v oblasti jevů periferních. Přesto by měla každá třída vykazovat takové vlastnosti, které ji (resp. její prototypy) dostatečně odlišují od ostatních tříd na stejné úrovni, tak aby nebyla ve skutečnosti podtřídou jiné skupiny“ (s.16 -17). Z těchto požadavků pak vychází jeho kritické hodnocení Searlovy klasifikace řečových aktů (srov. i s. 13) i Greplovy klasifikace komunikačních funkcí. Sám chápe vztahy mezi typy komunikačních funkcí jako nerovnocenné, hierarchické.

V teoretické části diplomant na modelových příkladech důkladně prozkoumal vztahy mezi funkcemi a větnými formami otázek, u zjišťovacích otázek se věnuje především součinnosti slovosledu, kladu a záporu v otázce, částic a zvukových prostředků. Výsledkem této analýzy (i na základě kritického zhodnocení klasifikace Štíhovy) je vlastní třídění otázek zjišťovacích, v němž každý typ otázek je vymezen i prostředky formálními. Pozornost věnuje také otázkám doplňovacím a v závěru kapitoly i otázkovým větám netázacím. Opakovaně zdůrazňuje důležitost situačního kontextu, který spolu s formálními prostředky může základní interogativní funkci otázky modifikovat o funkce přídatné.

Vedle těchto nejdůležitějších výsledků obsahuje práce četná zamyšlení a postřehy drobnější, např. o terminologii, o funkcích kladných a záporných otázek zjišťovacích v různých situačních kontextech, o funkcích částic apod.

Empirická část práce (kap. 4.) představuje analýzu otázek v autentickém mluveném textu (v diskusním televizním pořadu *Otázky Václava Moravce*). Tento specifický typ dialogu neobsahuje takovou šíři otázek, jaká je probírána v části teoretické. Materiál diplomantovi slouží podle jeho vlastních slov k upřesnění závěrů, ke kterým dospěl v teoretické části práce. K výsledkům patří důležitost širšího kontextu kladených otázek, rozšíření spektra výpovědí s interogativní funkcí o výpovědi bez antikadence, specifická funkce otázek s negací a některá další upřesnění.

Poznámky:

V oddíle 2.2.2 o slovosledu v otázkách zjišťovacích se na s. 32 uvádí, že s různou mírou neznámosti rématu se v teorii aktuálního členění nepočítá; připomínám Firbasovu teorii stupňů výpovědní dynamičnosti.

Na s. 45 zavádí autor pojem „adekvátní odpověď“ (na otázky doplňovací). Není mi příliš jasné, jak by se s tímto pojmem dalo pracovat při analýze bohatšího jazykového materiálu. Jestliže otázky chápeme jako situačně vázané, potom v mnoha případech tázaný ani nemůže odpovědět jinak než neadekvátně.

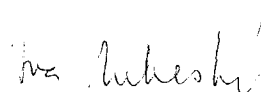
V oddíle 3.1. o otázkových větách s funkcí direktivní se na s. 53 se uvádí modální sloveso *moci* v 1. osobě ve funkci nabídky; tuto funkci může plnit i modální sloveso *mít* (*Mám ti přinést nákup?*). Funkce nabídky může přejít ve funkci vyhrůžky, popř. jiné (*Mám zavolat policii?*).

Jakub Dřímál si téma své diplomové práce sám nejen zvolil, ale také ho zcela samostatně zpracoval. Stanovil si metodologicky čistá kritéria i pro analýzu jazykových jevů, které jsou ze své podstaty vágní, a ve výkladu se jich důsledně drží. Umí jasně a srozumitelně vyložit jemné odstíny významové i spletitost faktorů, které se podílejí na přídatných funkcích otázek. Osvědčil jak schopnost podrobné materiálové analýzy, tak vyvozování obecnějších závěrů. Formální nedostatky jsou v textu ojedinělé.

Posuzovaná práce splňuje požadavky kladené na diplomové práce v oboru český jazyk a ráda ji doporučuji k obhajobě. Domnívám se, že podstatné části by měly být publikovány.

Navrhované hodnocení: výborně

14. 1. 2008

Iva Nebeská

Doporučuji, aby předložená práce byla uznána jako práce rigorózní.

